

Kasvun tuessa arvioitujen menetelmien teoriaperustaisuus

- Teoriaperustaisuus on keskeinen tekijä psykososiaalisten menetelmien vaikuttavuudessa, sillä se luo pohjan sille, miten ja miksi menetelmän tavoitteleva muutos tapahtuu.
- Kasvun tuessa arvioitujen lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla havaittiin olevan useita ihmistieteisiin liittyviä teorioita, teoreettisia malleja ja viitekehyksiä.
- Yleisimmät teoriat menetelmien taustalla olivat sosiaalisen oppimisen teoria, kiintymyssuhdeteoria sekä kognitiiviset ja kognitiivisen käyttäytymisterapian teoreettiset viitekehykset.
- Suomessa käytössä olevien psykososiaalisten menetelmien teoriaperustaisuudessa ja teoriataustan kuvauksen syvyydessä havaittiin laadullisessa tarkastelussa merkittäviä eroavaisuuksia. Osassa menetelmistä oli yksityiskohtainen teoriakuvaus, ja osassa teoriataustaa ei eritelty selkeästi.
- Menetelmän teoreettinen tausta olisi hyvä esitellä ja perustella menetelmäkuvauksissa selkeästi.
- Jatkotutkimuksissa tulisi tarkastella, miten teoriaperusta toimii menetelmän taustalla, miten se linkittyy ydinelementteihin ja muutoksen mekanismeihin sekä miten se vaikuttaa menetelmän tuloksellisuuteen.

HEIDI BACKMAN
psykologi, PsT
erityisasiantuntija
Itla

VILJA SEPPÄLÄ
psykologi, PsM
väitöskirjatutkija,
Tampereen yliopisto

SIIRI LAMPELA
psykologi, PsM
väitöskirjatutkija,
Young-ohjelma
Tampereen yliopisto

Kasvun tuen menetelmäpankissa on tähän mennessä arvioitu 34 lapsille, nuorille ja perheille suunnattua psykososiaalista menetelmää eli interventiota, ohjelmaa tai toimintamallia. Usealla psykososiaalisella menetelmällä on näyttöä vaikuttavuudesta erilaisten mielenterveysongelmien ehkäisyssä ja hoidossa. Kasvun tuen vaikuttavuusarviointiin pääsemiseksi psykososiaalisen menetelmän pitää täyttää viisi mukaanottokriteeriä:

1. Menetelmän tavoitteena tulee olla lasten tai nuorten mielen-terveyden ja psykososiaalisen hyvinvoinnin edistäminen tai mielenterveysongelmien ehkäisy tai varhainen hoitaminen.
2. Menetelmän kohderyhmänä tulee olla alle 23-vuotiaat.
3. Menetelmällä tulee olla tieteellinen teoriaperusta.
4. Menetelmästä tulee olla saatavilla menetelmäkoulutusta Suomessa.
5. Menetelmällä tulee olla eettinen arvopohja, ja sen tulee noudattaa eettisiä periaatteita.

Tämän katsauksen keskiössä on kolmas mukaanottokriteeri, tieteellinen teoriaperusta. Se voi viitata yksittäisiin teorioihin, tai siinä voi yhdistyä useampi teoria, teoreettinen malli tai viitekehys. Psykososiaalisten menetelmien taustalla olevat teoriat liittyvät usein ihmistieteisiin, ja ne selittävät muutosta (Evans ym., 2023; Davis ym., 2015). Teorioiden juuret ovat usein psykologiassa, sosiaalitieteissä tai kasvatustieteissä (Davis ym., 2015).

Teoria voidaan ymmärtää systemaattisena kokonaisuutena, joka auttaa järjeistämään maailmaa, analysoimaan havaintoja ja kokemuksia sekä yhdistämään tietoa (Turner, 2009, 34–37; Michie &

Johnston, 2012). Teorian tulisi määrittellä menetelmässä käytetyt keskeiset käsitteet, erottaa ne toisistaan sekä selittää, miten käsitteet liittyvät toisiinsa sekä miten ne kytkeytyvät tavoiteltuun muutokseen (Turner, 2009, 34–37).

Menetelmän suhde teoriaan voi olla neljänlainen:

- Teoriaan perustuva (engl. *theory-based*) menetelmä viittaa siihen, että menetelmän kehityksessä on tietoisesti ja systemaattisesti käytetty tiettyä teoriaa muutoksen syiden ja vaikutusten ymmärtämiseen (Bartholomew ym., 1998; Michie ym., 2018).
- Teoriasta ohjattu (engl. *theory-driven*) menetelmä eroaa teoriaan perustuvasta menetelmästä siten, että siinä korostetaan teorian ohjaavaa roolia menetelmän suunnittelussa ja kehittämisessä (Coryn ym., 2011). Teoria on tällöin menetelmän kehityksen lähtökohta, jonka mukaan suunnitellaan menetelmän eri osat ja vaiheet, mikä saattaa vaikuttaa menetelmän sisältöön ja sovelustapaan (Kok ym., 2015).
- Teoreettisesti informoitu (engl. *theory-informed*) menetelmä sen sijaan perustuu teoreettisiin käsitteisiin ja voi hyödyntää useiden teorioiden näkemyksiä ilman, että menetelmä on sidottu tiukasti yhteen ainoaan teoreettiseen viitekehykseen (French ym., 2012).
- Teoriasta johdettu (engl. *theory-inspired*) menetelmä heijastelee vielä joustavampaa yhteyttä teoriaan. Tällöin menetelmä hyödyntää teoriaa ja sen käsitteitä, mutta niitä ei ole suoraan, tarkasti ja systemaattisesti linkitetty menetelmän vaikutusmekanismeihin (Michie ym., 2008; 2018).

Termit ovat osin päällekkäisiä, niiden käyttö vaikuttaa olevan jokseenkin epäohjonmukaista ja -yhteneväistä eri lähteissä eikä niille tietyvästi ole vakiintuneita suomennoksia. Tässä katsauksessa *teoriaperustaisuudella* viitataan erityisesti teoriaan perustuviin ja teoriasta ohjattuihin menetelmiin, jotka hyödyntävät taustateoriaansa siten, että kausaaliset yhteydet ja vaikutusmekanismit ovat selkeästi määriteltyjä ja teoriasta ohjattuja. Teoriaperustaisuus on keskeistä psykososiaalisissa menetelmissä, sillä se selittää muutosta ja auttaa ymmärtämään muutospolkuja sekä saavuttamaan vaikutuksia (Evans ym., 2023; Rothman, 2004).

Tämän narratiivisen katsauksen tarkoituksena on kuvata ja

”Tämän narratiivisen katsauksen tarkoituksena on kuvata ja jäsentää, mitkä ihmistieteisiin liittyvät teoriat, teoreettiset mallit ja viitekehykset vaikuttavat Kasvun tuessa arvioitujen lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla.”

jäsentää, mitkä ihmistieteisiin liittyvät teoriat, teoreettiset mallit ja viitekehykset vaikuttavat Kasvun tuessa arvioitujen lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla. Tavoitteena on niin ikään laadullisesti tarkastella, miten teoriaperustaisuus toteutuu menetelmien kuvauksissa. Katsauksen tarkoituksena ei ole tehdä systemaattista arviota menetelmien teoriataustasta, vaan tarkastelu on luonteeltaan yleisempää ja suuntaa antavaa.

MENETELMÄT

Katsauksen kirjoittajat listasivat Kasvun tuessa arvioitujen menetelmät (n = 28) ja menetelmäperheet (n = 2) sekä tällä hetkellä arvioinnissa olevat aiemmin Kasvun tuessa arvioimattomat menetelmät (n = 3). Kasvun tuen menetelmäpankista käytiin läpi kaikkien menetelmien kuvaukset, mutta tietoja täydennettiin tarvittaessa menetelmän omilla kotisivuilla olevilla kuvauksilla. Menetelmäkuvauksista poimittiin kohdat, joissa kuvattiin menetelmän teoriataustaa. Teoriataustat luetteloiitiin ja teorioiden toistuvuus huomioitiin. Pääpaino pidettiin kehityspsykologisissa teorioissa. Katsaukseen valittiin yleisesti hyväksytyt ihmistieteisiin liittyvät teoriat, teoreettiset mallit tai viitekehykset, joille on tutkimusnäyttöä (n = 16). Seuraavaksi katsaukseen poimittiin mukaan sellaiset yleisesti tunnetut kokonaisvaltaiset kehityspsykologiset teoriat, joita on käytetty psykososiaalisten menetelmien kehittämisessä tai niiden taustalla, mutta joista ei ollut eksplisiittistä mainintaa menetelmäkuvauksissa (n = 2). Lopuksi kirjoittajat arvioivat laadullisesti Kasvun tuen menetelmien kuvausten teoriaperustaisuutta ja teoriataustojen syvyyttä.

Kasvun tuen menetelmien teoriaperustaisuudesta ja teoriataustojen syvyydestä kirjoitettiin narratiivinen katsaus. Narratiivinen katsaus on laadullinen kirjallisuuskatsaus, jolla pyritään muodostamaan ymmärrystä ja tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä tai teemasta ilman tarkkaa tutkimuskysymystä ja systemaattista hakustrategiaa (Sukhera, 2022).

TULOKSET

Kasvun tuessa arvioitujen menetelmien taustalla olevat teoriat

Kasvun tuessa arvioitujen psykososiaalisten menetelmien kuvauksissa nousi esiin monia eri teorioita, teoreettisia malleja, viitekehyksiä ja lähestymistapoja, jotka liittyvät ihmistieteisiin. Toimiva lapsi ja perhe -menetelmät sekä Ihmeelliset vuodet -menetelmäperhe laskettiin yksittäisiksi menetelmiksi, vaikka ne molemmat todellisuudessa kattavat vähintään kolme eri menetelmäversiota. Teoriat on koottu taulukkoon 1.

Menetelmien kuvauksissa teoriataustoja ei ollut kauttaaltaan raportoitu systemaattisesti, vaan kuvaukset vaihtelivat menetelmäkohtaisesti. Teoriaperustan kuvauksen syvyys vaihteli niin ikään menetelmien välillä merkittävästi:

- Osassa teoria ja sen toimintamekanismit kuvattiin kirjoittajien laadullisen analyysin pohjalta riittävän tarkasti niin ydinelementtien kuin taustaperiaatteidenkin osalta (n = 14).
- Osassa teoriataustaa ei nivottu perusteellisesti menetelmän ydinelementteihin (n = 8).
- Osassa menetelmäkuvauksissa keskeiset teoreettiset lähestymistavat vain mainittiin nimeltä (n = 6).

Viidestä menetelmäkuvauksesta teoriataustan määrittelmä oli vaikeammin löydettävissä, tai se puuttui kokonaan. Suurin osa Kasvun tuessa arvioituista psykososiaalisista menetelmistä pohjautui useampaan teoriaan tai teoreettiseen viitekehykseen (n = 22), ja toisaalta sama teoria esiintyi keskenään erilaistenkin menetelmien taustalla. Esimerkiksi ekologinen systeemiteoria kuvattiin keskenään hyvin erilaisten menetelmien yhteydessä. Teorioiksi menetelmäkuvauksissa saatettiin lukea myös erilaiset terapiasuuntaukset, tekniikat ja keinot, kuten motivoiva haastattelu ja haavoittuvuuden kehä. Tällaisia ei listattu taulukkoon.

Psykososiaalisten menetelmien taustalla käytettäviä teorioita, teoreettisia malleja, viitekehyksiä ja lähestymistapoja.

Teoria/viitekehys/lähestymistapa	Kehittäjä(t)	Tausta	Kuvaus teoriasta	Viite	Psykososiaalinen menetelmä, jossa teoriaa esimerkiksi käytetty
Biopsykososiaaliset mallit	mm. George Engel	Biopsykososiaalisia malleja on kehitetty aktiivisesti 1970-luvun lopulta alkaen. Mallit ovat monitieteisiä ja niiden tutkimus on hyvin aktiivista. Malleja käytetään paljon psykologisisten menetelmien taustalla.	Biopsykososiaalisissa malleissa tarkastellaan biologisten, psykologisten, sosiaalisten ja ympäristötekijöiden välisiä yhteyksiä. Mallien mukaan sairaudet ja terveys ovat edellä mainittujen tekijöiden vuorovaikutuksen tulosta. Esimerkiksi psyykkisen sairastavuuden katsotaan voivan olla stressitekijöiden laukaisema vaste jo olemassa olevaan perinnölliseen alttiuteen. Mallia kutsutaankin myös haavoittuvuus-stressimalliksi.	mm. Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: a challenge for biomedicine. <i>Science</i> , 196(4286), 129–136.	Hyödynnetään usein sellaisten menetelmien taustalla, joissa biologisten, psykologisten, sosiaalisten ja ympäristötekijöiden väliset yhteydet ovat keskiössä esimerkiksi stressinsäätelyn kannalta.
Dynaamisten systeemien teoria	Esther Thelen	Teoriaa on kehitetty 1990-luvulta alkaen, ja se on rakentunut vahvasti aiempien kehityspsykologisten teorioiden päälle. Teoria keskittyy aiempia teorioita enemmän siihen, miten kehitys tapahtuu. Teoria on avannut uusia tutkimussuuntauksia ja lisännyt ymmärrystä lapsen kehityksestä.	Teorian mukaan lapsen kehityksen eri alueet, kypsyminen ja ympäristö muodostavat jatkuvasti muuttuvan integroidun järjestelmän, joka mahdollistaa kehityksellisen muutoksen ja uusien taitojen karttumisen. Teorian mukaan monet lapsuuden kehityksen merkkipaalat seuraavat systemaattisesti toisiansa ja rakentuvat aiemmin opitun päälle. Teoria korostaa taitojen oppimista tavoitesuuntautuneen käyttäytymisen myötä.	mm. Smith, L. B. & Thelen, E. E. (1993). A dynamic systems approach to development: Applications. In This book grew out of a workshop, "Dynamic Systems in Development", held for the Society for Research in Child Development in Kansas City, KS, Apr 1989. The MIT Press.	Hyödynnetään monien sellaisten menetelmien taustalla, joissa tärkeää on, miten lapsen oppimiseen vaikutetaan ympäristön avulla sekä joissa korostetaan lapsen omaa tavoitesuuntautuneisuutta uuden oppimisessa.
Eko-kulttuurinen teoria	Ronald Gallimore ja Reuben Thomas Weisner	Ekokulttuurinen teoria alkoi kehittyä 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa. Se pohjautuu Bronfenbrennerin ekologiseen systeemiteoriaan, mutta laajentaa sitä korostamalla erityisesti kulttuurin ja ympäristötekijöiden vuorovaikutusta perheiden ja lasten kehityksessä. Teoriaa käytetään usein perheiden dynamiikan, lasten kehityksen sekä kulttuuri- ja ympäristötekijöiden vaikutuksen tutkimukseen.	Ekokulttuurinen teoria keskittyy siihen, miten perheet ja yksilöt sopeutuvat ympäristön vaatimuksiin ja resursseihin. Teorian mukaan perheiden käyttäytymistä ohjaavat dynaamisesti kulttuuriset ja ekologiset tekijät, kuten kulttuuriarvot, taloudelliset olosuhteet, sosiaaliset tuet ja perheenjäsenen yksilölliset ominaisuudet. Ekokulttuurinen teoria korostaa arkipäivän toimintojen merkitystä ja perheiden aktiivista roolia ympäristönsä muokkaamisessa hyvinvointiaan tukevaksi. Se tarjoaa välineitä ymmärtää perheiden toimintaa moninaisissa ja muuttuvissa olosuhteissa.	mm. Gallimore, R., Weisner, T. S., Kaufman, S. Z., & Bernheimer, L. P. (1989). The social construction of ecocultural niches: family accommodation of developmentally delayed children. <i>American Journal of Mental Retardation: AJMR</i> , 94(3), 216–230.	Kiikku
Ekologinen systeemi-teoria	Urie Bronfenbrenner	Bronfenbrennerin teoria pohjautuu suurilta osin Vygotskyn ja Banduran työhön. Se sai alkunsa kritiikistä laboratoriotutkimuksia kohtaan, sillä Bronfenbrenner halusi, että lapsia tutkitaan ja havainnoidaan luonnollisissa ympäristöissä.	Kehityspsykologinen malli, joka kuvaa yksilön kehitystä viidessä eri toistensa kanssa vuorovaikutuksessa toimivassa systeemissä. Nämä viisi systeemiä ovat: mikrosysteemi (lähiympäristö: perhe, ystävät, koulu tms., jotka vaikuttavat suoraan yksilöön), mesosysteemi (eri lähiympäristöjen vuorovaikutus keskenään, esim. koti ja koulu), eksosysteemi (epäsuorasti yksilöön vaikuttavat ympäristöt, kuten vanhempien työpaikka), makrosysteemi (yhteiskunnalliset ja kulttuurilliset tekijät, kuten laki) ja kronosysteemi (historialliset tapahtumat ja elämänvaiheet).	mm. Bronfenbrenner, U. (2005). Ecological systems theory (1992). In U. Bronfenbrenner (Ed.), <i>Making human beings human: Bioecological perspectives on human development</i> (pp. 106–173). Sage Publications Ltd.	MDFT, Nyyttiryhmä, Prokoulu, Toimiva lapsi ja perhe -menetelmät, Vavu
Eriksonin psykososiaalinen teoria	Erik H. Erikson	Teoria juontaa juurensa 1950-luvulle, ja vaikka sitä on kritisoitu nykytutkimuksen valossa, moni teorian näkemys on saanut myös vahvistusta. Teoria vaikuttaa hyvin monen uudemman teorian ja tutkimuksen taustalla.	Teorian mukaan yksilöt kehittyvät psykososiaalisten vaiheiden, kehitystehtävien, kautta. Nämä kehityksen vaiheet tapahtuvat sosiaalisessa ympäristössä ja biologinen kehitys ohjaa ihmistä psykososiaalisesta kehitysvaiheesta toiseen. Teoria korostaa kehitystä läpi elämän.	mm. Erikson, E. H. (1963). <i>Childhood and society</i> (Vol. 2). New York: Norton.	Hyödynnetään monien sellaisten menetelmien taustalla, joissa korostetaan lapsen ikätasoisuutta ja kehitysvaiheen huomioimista oppimisessa. Esim. Toimiva lapsi ja perhe -menetelmät

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

Teoria/viite-kehitys/lähestymistapa	Kehittäjä(t)	Tausta	Kuvaus teoriasta	Viite	Psykososiaalinen menetelmä, jossa teoriaa esimerkiksi käytetty
Kehityksen transaktio-naalinen malli	Arnold Sameroff	Malli on kehittynyt 1970-luvulta alkaen, ja se pyrkii vetämään yhteen alan tutkimusta. Mallia tutkitaan aktiivisesti.	Malli keskittyy perimän ja ympäristön (nature-nurture) vuorovaikutukseen kehityksessä. Mallissa korostetaan erityisesti sellaisia tekijöitä, jotka liittyvät erilaisiin riski- ja resilienssi-muuttujiin. Mallin mukaan kehitykseen vaikuttava ympäristö rakentuu useista alajärjestelmistä, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Alajärjestelmiä ovat eritasoiset säätelysysteemit alkaen lapsen jokapäiväisestä ympäristöstä yhteiskunnan instituutioihin ja poliittiseen järjestelmään saakka.	mm. Sameroff, A. J. (Ed.) (2009). The transactional model of development: How children and contexts shape each other. Washington, DC: American Psychological Association.	Toimiva lapsi ja perhe -menetelmät
Kiintymys-suhdeteoria	John Bowlby ja Mary Ainsworth	Kiintymyssuhdeteoria kehitettiin 1950- ja 1960-luvuilla. Kiintymyssuhdeteoriassa on vaikutteita psykoanalyysin periaatteista ja eläinten leimautumiskäyttäytymisestä. Teoria perustuu lapsen tunnekokemuksiin ja biologisiin, nisäkäslajista riippumattomiin ominaisuuksiin. Kiintymyssuhdeteoriaa on tutkittu paljon, ja kiintymyssuhteen tutkimus on edelleen aktiivinen tutkimuskenttä, jolla on paljon eri sovellusaloja.	Kiintymyssuhdeteorian avulla kuvataan kiintymyssuhdetta evoluution myötä syntyneenä motivaatiojärjestelmänä, jonka tarkoituksena on palauttaa turvallisuuden tunne tilanteissa, joissa yksilö kokee hätää tai pelkoa. Kiintymyssuhdekäyttäytymiseen liittyvät myös mielensisäiset mallit siitä, millaisia huolta pitävät aikuiset ovat ja millainen lapsi on itse suhteessa heihin. Lasten kiintymyssuhdemallit on tutkimusten perusteella voitu jaotella turvallisiin ja turvattomiin (välttelyvä, ristiriitainen ja jäsentymätön).	mm. Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (2015). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Psychology press. Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss, Vol 1: Attachment. Harmondsworth: Penguin Books. Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in Infancy, Childhood, and Adulthood: A Move to the Level of Representation. Monographs of the Society for Research in Child Development, 50(1/2), 66–104.	ABC-vanhemmuusryhmä, Hoivaa ja leiki, ICDP, Ihmeelliset vuodet, Kiikku, Pidä kiinni, Theraplay, Vahvuutta vanhemmuuteen, Vanhempana vahvemmaksi
Kognitiiviset käyttäytymisterapiasuuntauokset (KKT) ja kognitiiviset terapiasuuntauokset (KT) perustuen kognitiivisiin teorioihin	Aaron Beck, Paul Salkovskis, David M. Clark	Kognitiivinen vallankumous 1950-luvulla siirsi hoidon fokuksen behaviorismista kohti kognitiivista psykologiaa, joka keskittyi mielen sisäisiin prosesseihin kuten ajatteluun, muistiin ja havaitsemiseen. Beck huomasi, että hänen masentuneilla potilaillaan oli ajatusvinoumia, ja nämä empiiriset havainnot johtivat kognitiivisen terapian kehittämiseen.	KKT on terapeutin ongelma-lähtöinen lähestymistapa, joka yhdistelee kognitiivista ja behavioraalista viitekehystä. KKT:n tavoitteena on saada aikaan muutosta henkilön ajatuksissa, tunteissa ja käyttäytymisessä muun muassa altistuksen, kognitiivisen uudelleenmuotoilun tai käyttäytymisen aktivoinnin avulla. KKT:n käytöstä on laajasti tutkimusnäyttöä eri häiriöiden hoidossa. KT on terapeutin lähestymistapa, jonka tavoitteena on vaikuttaa henkilön haitallisten ajatusten ja uskomusten kautta käyttäytymiseen ja tunteisiin.	mm. Beck, A. T. (1979). Cognitive therapy and the emotional disorders. Penguin.	ART, Askeleittain, Cool Kids, FRIENDS, Hoivaa ja leiki, Ihmeelliset vuodet, Nuorten kompassi, Perhekoulu POP, TRT-menetelmä, Vavu, Voimaperheet
Kohlbergin moraalikehityksen teoria	Lawrence Kohlberg	Teoriaa on kehitetty 1950-luvulta alkaen, ja sen taustalla ovat vahvasti Piaget'n ajatukset moraalikehityksestä. Teoria on edelleen vaikutusvaltainen ja vaikuttaa moraalitutkimukseen.	Teoria perustuu tutkimuksille haastatteluista, joissa esiteltiin erilaisia ongelmallisia tilanteita ja koehenkilöitä pyydettiin perustelemaan, mitä tarinan keskushenkilön tulisi tehdä ja miksi. Moraalin kehitysvaiheita on teorian mukaan kuusi (myöhemmin viisi) ja vaiheiden katsotaan jakautuvan kolmeen eri tasoon. Teorian mukaan moraalikehitys kulkee oman välittömän perspektiivin ymmärtämisestä moraaliperiaatteiden tasolle. Teorian kritiikki on keskittynyt erityisesti otoksen epäedustavuuteen.	mm. Kohlberg, L. (1987). The psychology of moral development. Ethics, 97(2).	ART

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

Teoria/viite-kehys/lähestymistapa	Kehittäjä(t)	Tausta	Kuvaus teoriasta	Viite	Psykososiaalinen menetelmä, jossa teoriaa esimerkiksi käytetty
Mentalisaatio-teoria	Peter Fonagy	Mentalisaatioteoria sai alkunsa 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa. Mentalisaatioteoriassa on vaikuttavia kiintymyssuhdeteoriasta sekä mm. psykoanalyttisestä teoriasta, kognitiivisesta psykologiasta ja salutogeenisestä mallista. Mentalisaatioteoriaa on sovellettu erityisesti vanhempi-lapsisuhteisiin ja terapiatyöskentelyyn, mutta sillä on myös monia muita sovellusaloja.	Mentalisaatioteoria kuvaa yksilön kykyä ymmärtää ja huomioida mielen tiloja itsessä ja toisissa, kuten tunteita, ajatuksia, aikomuksia ja uskomuksia, jotka vaikuttavat käyttäytymiseen. Mentalisaatioteoria painottaa sekä tietoista (eksplisiittistä) että automaattista (implisiittistä) mielen toiminnan tarkastelua vuorovaikutuksessa. Reflektiivisen kyvyn käsite on kehitetty ensisijaisesti tutkimustarkoitukseen. Reflektiivinen kyky on helpommin mitattavaa ja viittaa kykyyn havainnoida ja ymmärtää omaa kokemusta sekä asettaa se kontekstiin ja nähdä eri näkökulmia siihen liittyen. Reflektiivinen kyky on myös tunteiden vastaanottamista, säätelyä ja kokemista sekä kykyä arvostaa ihmisten välisten tunteiden monia vivahteita.	mm. Fonagy, P., Target, M., Steele, H., & Steele, M. (1998). Reflective functioning manual. London: University College London. Shai, D. & Belsky, J. (2011). Parental embodied mentalizing: Let's be explicit about what we mean by implicit. <i>Child Development Perspectives</i> , 5(3), 187–188. Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. <i>Attachment & Human Development</i> , 7(3), 269–281.	Hoivaa ja leiki, Pidä kiinni, Theraplay, Vahvuutta vanhemmuuteen, Vanhempana vahvemmaksi, VIG
Neurotieteelliset ja muut biologis-perustaiset kehitysteoriat	useita	Neurotieteelliset ja biologiset näkökulmat voimistuivat 1990-luvulta alkaen, jolloin tapahtui suuria edistysaskeleita aivokuvantamisen ja neurobiologian tutkimuksessa. Näiden tieteellisten läpimurtojen myötä ymmärrys aivojen toiminnasta ja sen yhteydestä käyttäytymiseen, tunteisiin ja mielenterveyteen on syventynyt, mikä on vaikuttanut voimakkaasti psykososiaalisten menetelmien kehitykseen. Esimerkiksi hengitysharjoitusten taustalla vaikuttaa tutkimustieto hermoston toiminnasta (esim. polyvagaalinen teoria) ja lasten oppimiseen liittyen tutkimus aivojen kehityksestä.	Useissa psykososiaalisissa menetelmissä on taustalla tutkimustietoa mm. aivojen kehityksestä ja hermoston toiminnasta, sekä näiden yhteyksistä psykologisiin, sosiaalisiin ja kognitiivisiin prosesseihin.	useita	Hyödynnetään monien sellaisten menetelmien taustalla, joissa tärkeää on tutkimustieto hermostollisesta kehityksestä ja sen toiminnasta. Esim. Leikitään ja keskitytään, Vahvuutta vanhemmuuteen, Vanhempana vahvemmaksi.
Pattersonin pakottavan vuorovaikutuksen teoria	Gerald Patterson	Pakottavan vuorovaikutuksen teoriaa kehitettiin 1970- ja 1980-luvuilla. Teoria kuuluu sosiaalisen oppimisen teorioiden perheeseen.	Teoriassa kiinnitetään huomiota ympäristön, erityisesti perheenjäsenten välisen, kielteisten ja eskaloituvien (pakottavien) vuorovaikutuskuvioiden merkitykseen lapsen haastavan käyttäytymisen lisääntymisessä. Keskeisenä käsitteenä teoriassa on vuorovaikutuksen negatiivinen kehä, jossa kielteinen vuorovaikutus vahvistaa lapsen haastavaa käyttäytymistä. Negatiivisen vuorovaikutuksen kehässä lapsi saa huomiota haastavalla käyttäytymisellään ja vanhempi mallintaa ongelmallista käyttäytymistä, mikä ylläpitää lapsen käyttäytymisen ongelmia.	mm. Patterson, G. R. (2016). Coercion theory: The study of change. In T. J. Dishion & J. J. Snyder (Eds.), <i>The Oxford handbook of coercive relationship dynamics</i> (pp. 7–22). Oxford University Press.	Ihmeelliset vuodet, Prokoulu

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

Teoria/viite-kehys/lähestymistapa	Kehittäjä(t)	Tausta	Kuvaus teoriasta	Viite	Psykososiaalinen menetelmä, jossa teoriaa esimerkiksi käytetty
Piaget'n kognitiivinen vaiheteoria	Jean Piaget	Teoriaa on kehitetty 1920-luvulta alkaen, ja se on sittemmin saanut sekä kritiikkiä että vahvistusta. Teoria on edelleen vaikutusvaltainen ja vaikuttaa uudemman tutkimuksen taustalla.	Teorian mukaan ihmiset ovat läpi elämänsä aktiivisia toimijoita ja oppijoita, jotka oppivat vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja jäsentävät oppimansa kognitiivisiksi skeemoiksi. Kognitiivisilla skeemoilla tarkoitetaan konsepteja, ideoita ja tapoja toimia ympäristössä, ympäristön vaatimalla tavalla. Teoria on yksi kehityspsykologian siteeratuimmista ja sitä on kritisoitu erityisesti liiallisesta keskittymisestä kognitioon, ilman tunteiden ja sosiaalisten tekijöiden vaikutuksen riittävää huomioimista.	mm. Piaget, J. (1923). <i>Le langage et la pensée chez l'enfant</i> (Vol. 1). Delachaux and Niestlé.	Hyödynnetään monien sellaisten menetelmien taustalla, joissa käytetään tietoa lapsen kognitiivisesta kehitymisestä, esim. FHille.
Psykoanalyttiset ja psykodynaamiset psykoterapiasuuntaukset ja lähestymistavat perustuen psykodynaamisiin teorioihin	Sigmund Freud, Carl Jung, Alfred Adler, Melanie Klein, Mardi Horowitz ja useita muita	Psykodynaaminen ja psykoanalyttinen psykoterapia ovat alunperin kehittyneet Sigmund Freudin psykoanalyysistä, mutta modernit terapiasuuntaukset ovat hyvin kaukana siitä. 1940–1950-luvuilla psykodynaamista teoriaa ja siihen perustuvia terapiasuuntauksia kehitettiin erityisen paljon, mutta kehitys jatkuu edelleen.	Psykodynaaminen ja psykoanalyttinen psykoterapia ovat sateenvarjotermi terapiamuodoille, joissa keskitytään ihmissuhteisiin ja niissä heräviin tunteisiin ja ajatuksiin. Terapiassa korostuu asiakkaan oma pohdinta sekä keskustelun ja vuorovaikutuksen merkitys. Elämänhistorian ja sen vaikutusten ymmärtäminen nykyhetkeen on tärkeää, samoin kuin terapeutin ja asiakkaan välisessä suhteessa herävien tunteiden tutkiminen. Terapiassa pyritään lisäämään ymmärrystä itsestä ja käsitellään myös omia tiedostamattomia puolia.	mm. Horowitz, M. J. (1988). <i>Introduction to psychodynamics: A new synthesis</i> . Basic books.	Lähestymistapaa hyödynnetään sellaisten menetelmien taustalla, joissa korostetaan mm. elämänhistorian vaikutusta nykyhetkeen, esim. Trappan.
Ratkaisu- ja voimavarakeskeiset lähestymistavat perustuen positiivisen psykologian teorioihin	Martin Seligman ja Mihaly Csikszentmihalyi, Donald Clifton, Timothy Hodges, Steve de Shazer ja Insoo Kim Berg	Ratkaisu- ja voimavarakeskeiset lähestymistavat ovat kehittyneet 1980-luvulta alkaen osana positiivisen psykologian kenttää, ja niitä on käytetty erityisesti osana terapiatyöskentelyä, vaikka niille on myös useita muita sovellusaloja.	Ratkaisukeskeinen lähestymistapa on käytännönläheinen tapa haasteisiin ja ongelmatilanteisiin. Ratkaisukeskeisessä lähestymistavassa keskitytään ongelmien sijaan löytämään uusia ratkaisuja, ja pääpaino on tulevaisuuteen keskittymisessä. Voimavarakeskeisessä lähestymistavassa korostetaan omia vahvuuksia ja voimavaroja, pyritään ottamaan niitä käyttöön sekä sen myötä saavuttamaan myönteinen muutos. Ratkaisu- ja voimavarakeskeiset lähestymistavat painottavat sitä, mikä on jo toiminut tai voi toimia tulevaisuudessa, ja vähentävät painopistettä ongelmien syiden analysoinnista.	Hodges, T. D., & Clifton, D. O. (2004). <i>Strengths-based development in practice</i> . <i>Positive psychology in practice</i> , 1, 256–268. De Shazer, S. (1985). <i>Keys to solution in brief therapy</i> .	Ilmeelliset vuodet, Lähisneuvonpito, Muksuoppi, Sisukas, Vavu, Voikukkia.
Salutogeeninen malli	Aaron Antonovsky	Teoria on kehittynyt 1970-luvulta alkaen, ja sen kehittämisessä on alun perin keskitytty kuvailevaan otteeseen sekä kokonaisvaltaisen terveyttä ja stressiä koskevan mallin muodostukseen.	Salutogeeninen malli voidaan katsoa osaksi resilienssteorioiden perhettä. Salutogeeninen malli käsittelee terveyden, stressin, selviytymisen ja hallintakeinojen yhteyttä. Malli perustuu havainnoille siitä, että osa ihmisistä selviytyy hyvin vaikka olisi altistunut voimakkaille stressitekijöille. Mallin keskeinen käsite on koherenssin tunne, joka voidaan jakaa kolmeen osaluueeseen: ymmärrettävyyteen, hallittavuuteen ja merkityksellisyyteen.	mm. Antonovsky, A. (1987). <i>Health promoting factors at work: The sense of coherence</i> . <i>Psychosocial factors at work and their relation to health</i> , 153–167.	FHille, Trappan

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

Teoria/viite-kehys/lähestymistapa	Kehittäjä(t)	Tausta	Kuvaus teoriasta	Viite	Psykososiaalinen menetelmä, jossa teoriaa esimerkiksi käytetty
Sosiaalisen oppimisen teorial	Albert Bandura	Sosiaalisen oppimisen teorial ovat kehittyneet aina 1950-luvun lopulta saakka ja ovat edelleen kehittyvä tutkimusala.	Sosiaalisen oppimisen teorial (ml. sosiaalis-kognitiivinen teoria) käsittelevät sitä, miten ihmiset aktiivisesti käsittelevät sosiaalista informaatiota ja miten ajatukset ja tunteet vaikuttavat käyttäytymiseen. Sosiaalisen oppimisen teorioiden mukaan fyysinen ja sosiaalinen ympäristö vaikuttavat käyttäytymiseen. Sen lisäksi ihmisen omat ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten käyttäydymme sekä siihen, millaiseen ympäristöön hakeudumme. Sosiaalisen oppimisen teorioiden tärkeimpiä käsitteitä ovat mm. mallioppiminen ja vastavuoroinen determinismi. Mallioppimisella tarkoitetaan sitä, että ihmiset oppivat havainnoimalla ja jäljittelemällä muiden käyttäytymistä. Vastavuoroisella determinismillä tarkoitetaan sitä, että yksilöt ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa ja vaikuttavat toisiinsa.	Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. Englewood Cliffs, NJ, 1986(23-28), 2.	ABC-vanhemmusr ryhmä, ART, Askeleittain, Ihmeelliset vuodet, Kiva Koulu, Prokoulu, Theraplay, Strategia, Perhekoulu POP
Vygotskyn sosiokulttuurinen teoria	Lev Vygotsky	Lev Vygotsky on kehittänyt teorian 1920-1930-luvuilla, ja teoria on edelleen vaikutusvaltainen.	Teoria tarkastelee sitä, miten kulttuuri siirtyy sukupolvelta toiselle sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Kognitiivinen kehitys on sosiaalinen prosessi, joka on riippuvainen vuorovaikutuksesta. Teoriassa korostetaan kielen ja ajattelun välistä yhteyttä. Teoria on ensimmäinen, joka ottaa huomioon kulttuurisen kontekstin vaikutuksen kehitykseen. Yksi teorian keskeisimmistä ja tunnetuimmista oppimista kuvaavista käsitteistä on lähikehityksen vyöhyke, jolla tarkoitetaan toiminnan tasoa, jolla oppija pystyy toimimaan tuen avulla muttei vielä itsenäisesti. Teorian mukaan oppiminen on tehokainta lähikehityksen vyöhykkeellä, jota voidaan pyrkiä laajentamaan.	mm. Vygotsky, L. S. (1972). The psychology of art. Journal of Aesthetics and Art Criticism, 30(4).	FHille, ICDP, Leikitään ja keskitytään, VIG

”Suurin osa Kasvun tuessa arvioituista psykososiaalisista menetelmistä pohjautui useampaan teoriaan tai teoreettiseen viitekehykseen (n = 22), ja toisaalta sama teoria esiintyi keskenään erilaistenkin menetelmien taustalla.”

Teoriataustojen kuvauksia tarkasteltaessa havaittiin, että joidenkin menetelmien toimintamekanismit esitettiin ilman viittauksia niihin liittyviin teorioihin tai teoreettisiin viitekehyksiin. Taustalla kuitenkin oletettiin vaikuttavan yleisesti tunnettuja teorioita, kuten Thelenin dynaamisten systeemien teoria tai Engelin biopsykososiaaliset mallit, jotka lisättiin kuvattavien teorioiden listalle. Yleisimmät nimetyt teoriat lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla olivat kognitiiviset ja kognitiivisen käyttäytymisterapian teoreettiset viitekehykset (11 menetelmässä), sosiaalisen oppimisen teoria (9 menetelmässä) ja kiintymyssuhdeteoria (9 menetelmässä). Kuuden menetelmän taustalla esiintyivät ratkaisu- ja voimavarakeskeiset lähestymistavat. Mentalisaatioteoriaan pohjautui myös kuusi menetelmää ja viidessä vaikutti ekologinen systeemiteoria. Neurotieteellisiä ja muita biologisperustaisia kehitysteorioita, kuten Pattersonin pakottavan vuorovaikutuksen teoria sekä Vygotskyn sosiokulttuurinen teoria havaittiin muutaman menetelmän lähtökohdaksi, vaikka ne saattoivat vaikuttaa muidenkin taulukossa teorian yhteydessä mainitsemattomien menetelmien periaatteissa. Salutogeeninen malli nimettiin kahden menetelmän kuvauksessa, ja vähintään yhden menetelmän taustana olivat seuraavat teoriat: ekokulttuurinen teoria, Eriksonin psykososiaalinen teoria, kehityksen transaktionaalinen malli, Kohlbergin moraalikehityksen teoria, Piaget'n kognitiivinen vaiheteoria sekä psykoanalyttiset ja -dynaamiset lähestymistavat. Myös nämä saattoivat vaikuttaa menetelmissä, joita ei eksplisiittisesti mainita taulukossa teorian yhteydessä.

POHDINTA

Tämän katsauksen tavoitteena oli kartoittaa ja jäsentää ihmistieteellisiä teorioita, teoreettisia malleja ja viitekehyksiä, joita on käytetty Kasvun tuessa arvioitujen ja tällä hetkellä arvioinnissa olevien lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla. Lisäksi katsauksessa tarkasteltiin laadullisesti sitä, miten teoriaperusta esitettiin menetelmäkuvauksissa.

Katsauksessa havaittiin, että lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla on monenlaisia teorioita ja teoreettisia malleja, joista useat perustuvat psykologisiin tai sosiaalisiin teorioihin. Esimerkiksi sosiaalisen oppimisen teoria, kiintymyssuhdeteoria sekä kognitiiviset ja kognitiivisen käyttäytymisterapian lähestymistavat olivat yleisiä. Monet Kasvun tuessa arvioidut psykososiaaliset menetelmät pohjautuivat useisiin teorioihin tai viitekehyksiin, ja sama teoria saattoi löytyä erilaisten menetelmien taustalta. Lisäksi teorioiksi saatettiin laskea erilaisia terapiasuuntauksia, tekniikoita ja menetelmiä, mikä toisaalta voi hämärtää menetelmän teoreettista pohjaa (Michie ym., 2008; Kok ym., 2004). Katsauksen

tuottama listaus teorioista antaa hyvän kuvan Suomessa käytössä olevien lapsille ja perheille kohdennettujen psykososiaalisten menetelmien teoriaperustaisuudesta.

Merkittävä löydös oli se, että teoriataustojen raportoinnin syvyys vaihteli menetelmien välillä, ja joissakin menetelmäkuvauksissa tieto teoriaperustaisuudesta oli helpommin saatavilla kuin toisissa. Tarkastelun yleisen ja suuntaa antavan luonteen vuoksi menetelmäkuvauksia ei kuitenkaan varsinaisesti arvioitu eikä asetettu paremmuusjärjestykseen. Huomionarvoiseksi nousi, ettei Kasvun tuessa arvioitujen psykososiaalisten menetelmien kuvauksissa aina eroteltu kaikkia teorioita, jotka oletettavasti vaikuttivat menetelmän taustalla. Monissa menetelmissä otettiin huomioon lapsen kehitystaso, mutta kehityspsykologisia teoreettisia viitekehyksiä ei välttämättä kuvattu perusteellisesti. Esimerkiksi Eriksonin psykososiaalinen teoria tai siihen pohjaavat uudemmat kehitysteoriat, jotka korostavat yksilön biologista ja sosiaalista kehitystä erilaisten kehitystehävien kautta, saattoivat vaikuttaa menetelmän taustalla ilman, että niitä mainittiin menetelmäkuvauksissa.

On siis mahdollista, että menetelmien taustalla vaikuttavia teorioita jää toisinaan kuvaamatta. Vaillinainen kuvaus saattaa johtua siitä, että menetelmäkuvaukset lienevät suunnattu ensisijaisesti menetelmien toteuttajille, joille kliininen näkökulma on usein merkityksellisempi kuin teoreettinen tausta tai teoriasta johdetut muutosmekanismit. Kuvauksissa painottuvatkin teoriat, jotka tarjoavat suoraan sovellettavia tekniikoita kliiniseen työhön, kuten kognitiiviset lähestymistavat.

”Lasten, nuorten ja perheiden kanssa käytettävissä psykososiaalisissa menetelmissä teoriaperustaisuuden varmistaminen on erityisen tärkeää, koska lasten erityinen asema edellyttää tarkkuutta ja vastuullisuutta.”

Teoriataustan selkeä jäsentäminen ja kuvaaminen sekä siitä johdettavat menetelmän osaset, kuten ydinelementit ja keinot, luovat pohjan menetelmän vaikutusmekanismeille (Evans ym., 2023; Rothman, 2004). Yleisesti tiedetään, että kun menetelmällä on tunnistettava ja hyvin kuvattu teoria taustallaan, voidaan ymmärtää, miten teoriaperustaisuus vaikuttaa muutoksen mekanismien toteutumiseen (Michie & Johnston, 2012; De Silva ym., 2014). Lasten, nuorten ja perheiden kanssa käytettävissä psykososiaalisissa menetelmissä teoriaperustaisuuden varmistaminen on erityisen tärkeää, koska lasten erityinen asema edellyttää tarkkuutta ja vastuullisuutta. Nimenomaan heille tulisi tarjota vaikuttavia menetelmiä, mikä edellyttää menetelmältä selkeää teoriaperustaa ja sen kytkytymistä muutosmekanismeihin. Myös menetelmien kehittämisessä ja adaptoinnissa on kiinnitettävä huomiota teoriaperustaisuuteen. Jatkossa olisi tärkeää seurata, onko teoriaperustaisuus saanut vahvemman roolin menetelmien kehittämisprosessissa. Tulevaisuudessa tulisi tarkastella erityisesti sitä, kuinka teoriaperusta toimii psykososiaalisen menetelmän taustalla, miten se linkittyy menetelmän taustaelementteihin ja kuinka se vaikuttaa menetelmän tuloksellisuuteen.

VAHVUUDET JA HEIKKOUEDET

Tämän narratiivisen katsauksen vahvuutena on psykososiaalisten menetelmien teoriaperustaisuuden ja teoriataustan syvyyden kuvaaminen ja jäsentäminen tietääksemme ensi kertaa suomalaisessa kontekstissa. Katsaus antaa hyvän kuvan teorioista, joita käytetään lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten menetelmien taustalla. Katsauksen heikkouksiin kuuluu, ettei narratiivinen katsaus salli varmuutta siitä, että kuva teorioista ja menetelmien teoriaperustaisuudesta muodostuisi täydellisen kattavaksi. Kaikkia mahdollisia psykososiaalisten menetelmien taustateorioita ja teoreettisia lähestymistapoja ei ole aiheen laajuuden vuoksi mahdollista kuvata. Katsauksen heikkoudeksi onkin niin ikään luettava se, ettei katsauksen listaus ole täydellinen. Kasvun tuen menetelmäpankki tarjoaa kattavan käsityksen Suomessa käytettävistä lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisista menetelmistä, ja lista teorioista on tarkoitettu täydennettäväksi.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Kasvun tuessa arvioidut lasten, nuorten ja perheiden psykososiaaliset menetelmät perustuvat usein ihmistieteisiin liittyvään teoriaan, teoreettiseen malliin tai viitekehukseen. Teoriaperustaisuuden kuvausten syvyydessä vaikuttaa olevan merkittäviä eroavaisuuksia, ja suositeltavaa olisikin, jos menetelmäkuvauksissa esiteltäisiin ja perusteltaisiin selkeästi menetelmän teoreettinen tausta. Jatkotutkimusta tarvitaan menetelmien teoriaperustaisuudesta ja sen vaikutuksista menetelmän ydinelementteihin, muihin taustaperiaatteisiin, muutoksen mekanismeihin ja keinoihin. Lisäksi tarvitaan ymmärrystä käsitteiden välisistä suhteista. ●

AVAINSANAT:

teoriaperustaisuus, psykososiaaliset menetelmät, psykologiset teoriat

SIDONNAISUUDET:

Heidi Backman työskentelee Itlan Kasvun tuessa menetelmäarvioinnin asiantuntijana.

Saapunut: 21.11.2024

Hyväksytty: 24.2.2025

LÄHTEET:

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. N. (2015). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. *Psychology press*. <https://doi.org/10.4324/9780203758045>

Antonovsky, A. (1987). Health promoting factors at work: The sense of coherence. *Psychosocial factors at work and their relation to health*, 153–167.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Englewood Cliffs, (s. 23–28), 2.

Bartholomew, L. K., Parcel, G. S. & Kok, G. (1998). Intervention mapping: A process for developing theory- and evidence-based health education programs. *Health Education & Behavior: The Official Publication of the Society for Public Health Education*, 25(5), 545–563. <https://doi.org/10.1177/109019819802500502>

Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. NY: International Universities Press.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss, Vol 1: Attachment*. Harmondsworth: Penguin Books.

Bronfenbrenner, U. (2005). *Ecological systems theory (1992)*. Teoksessa U. Bronfenbrenner (toim.), *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development* (s. 106–173). Sage Publications Ltd.

Coryn, C. L. S., Noakes, L. A., Westine, C. D. & Schröter, D. C. (2011). A systematic review of theory-driven evaluation practice from 1990 to 2009. *American Journal of Evaluation*, 32(2), 199–226. <https://doi.org/10.1177/1098214010389321>

Davis, R., Campbell, R., Hildon, Z., Hobbs, L. & Michie, S. (2015). Theories of behaviour and behaviour change across the social and behavioural sciences: A scoping review. *Health Psychology Review*, 9(3), 323–344. <https://doi.org/10.1080/17437199.2014.941722>

LÄHTEET:

- De Silva, M., Breuer, E., Lee, L., Asher, L., Chowdhary, N., Lund, C. & Patel, V. (2014). Theory of Change: A theory-driven approach to enhance the Medical Research Council's framework for complex interventions. *Trials*, 15, 267. <https://doi.org/10.1186/1745-6215-15-267>
- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129–136. <https://doi.org/10.1126/science.847460>
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (Vol. 2). Norton.
- Evans, R., MacDonald, S., Trubey, R., Noyes, J., Robling, M., Willis, S., ... & Melendez-Torres, G. J. (2023). Interventions targeting the mental health and wellbeing of care-experienced children and young people in higher-income countries: Evidence map and systematic review. *Systematic Reviews*, 12(1), 111. <https://doi.org/10.1186/s13643-023-02260-y>
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H. & Steele, M. (1998). *Reflective functioning manual*. University College London.
- French, S. D., Green, S. E., O'Connor, D. A., McKenzie, J. E., Francis, J. J., Michie, S., ... & Grimshaw, J. M. (2012). Developing theory-informed behaviour change interventions to implement evidence into practice: A systematic approach using the Theoretical Domains Framework. *Implementation Science*, 7(38). <https://doi.org/10.1186/1748-5908-7-38>
- Gallimore, R., Weisner, T. S., Kaufman, S. Z. & Bernheimer, L. P. (1989). The social construction of ecocultural niches: family accommodation of developmentally delayed children. *American Journal of Mental Retardation: AJMR*, 94(3), 216–230.
- Hodges, T. D. & Clifton, D. O. (2004). Strengths-based development in practice. In *Positive psychology in practice* (s. 256–268). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470939338.ch16>
- Horowitz, M. J. (1988). *Introduction to psychodynamics: A new synthesis*. Basic Books.
- Kohlberg, L. (1987). The psychology of moral development. *Ethics*, 97(2).
- Kok, G., Gottlieb, N., Peters, G.-J., Mullen, P. D., Parcel, G., Ruiter, R., Fernandez, M., Markham, C. & Bartholomew, L. (2015). A taxonomy of behavior change methods; An intervention mapping approach. *Health Psychology Review*, 10, 1–32. <https://doi.org/10.1080/17437199.2015.1077155>
- Kok, G., Schaalma, H., Ruiter, R. A. C., van Empelen, P. & Brug, J. (2004). Intervention mapping: Protocol for applying health psychology theory to prevention programmes. *Journal of Health Psychology*, 9(1), 85–98. <https://doi.org/10.1177/1359105304038379>
- Main, M., Kaplan, N. & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50(1/2), 66–104. <https://doi.org/10.2307/3333827>
- Michie, S., Carey, R. N., Johnston, M., Rothman, A. J., de Bruin, M., Kelly, M. P. & Connell, L. E. (2018). From theory-inspired to theory-based interventions: A protocol for developing and testing a methodology for linking behaviour change techniques to theoretical mechanisms of action. *Annals of Behavioral Medicine: A Publication of the Society of Behavioral Medicine*, 52(6), 501–512. <https://doi.org/10.1007/s12160-016-9816-6>
- Michie, S. & Johnston, M. (2012). Theories and techniques of behaviour change: Developing a cumulative science of behaviour change. *Health Psychology Review*, 6(1), 1–6. <https://doi.org/10.1080/17437199.2012.654964>
- Michie, S., Johnston, M., Francis, J., Hardeman, W. & Eccles, M. (2008). From theory to intervention: Mapping theoretically derived behavioural determinants to behaviour change techniques. *Applied Psychology*, 57(4), 660–680. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00341.x>
- Patterson, G. R. (2016). Coercion theory: The study of change. In *The Oxford handbook of coercive relationship dynamics* (s. 7–22). Oxford University Press.
- Piaget, J. (1923). *Le langage et la pensée chez l'enfant* (Vol. 1). Delachaux and Niestlé.
- Rothman, A. J. (2004). "Is there nothing more practical than a good theory?": Why innovations and advances in health behavior change will arise if interventions are used to test and refine theory. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 1(1), 11. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-1-11>
- Sameroff, A. (2009). The transactional model of development: How children and contexts shape each other. *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/11877-000>
- Shai, D. & Belsky, J. (2011). Parental embodied mentalizing: Let's be explicit about what we mean by implicit. *Child Development Perspectives*, 5(3), 187–188. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2011.00195.x>
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment & Human Development*, 7(3), 269–281. <https://doi.org/10.1080/14616730500245906>
- Smith, L. B. & Thelen, E. (1993). *A dynamic systems approach to development: Applications*.
- Sukhera, J. (2022). Narrative reviews in Medical Education: Key steps for researchers. *Journal of Graduate Medical Education*, 14(4):418–419. <https://doi.org/10.4300/JGME-D-22-00481.1>
- Turner, J. C. (2009). Theoretical foundations of child life practice. In *The handbook of child life: A guide for pediatric psychosocial care*. Charles C Thomas Publisher, Ltd.
- Vygotsky, L. S. (1972). The psychology of art. *Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 30(4).